

O'QUVCHILAR IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK RIVOJLANISHIDA TARBIYANING O'RNI VA AHAMIYATI

Azizova Nigora Jo'rayovna

Surxandaryo viloyati Oltinsoy tumani 6-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Inson shaxs sifatida shakllanish jarayonida tarbiya va psixologiya muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, o'quvchilarning ijtimoiy rivojlanishida tarbiya psixologiyasining o'rni beqiyosdir.

Kalit so'zlar: tarbiya psixologiyasi, o'quvchilar rivojlanishi, pedagogika, ijtimoiy ta'lim, psixologik usullar, ruhiy holat

KIRISH

Inson shaxs sifatida shakllanish jarayonida tarbiya va psixologiya muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, o'quvchilarning ijtimoiy rivojlanishida tarbiya psixologiyasining o'rni beqiyosdir. Maktab davri bolaning shaxsiyati, xulq-atvori va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishning asosiy bosqichi hisoblanadi. Shu sababli, tarbiya jarayonida psixologik yondashuvlar va usullarni to'g'ri qo'llash o'quvchilarning ijtimoiy muhitga moslashishi va jamiyatda faol shaxs bo'lib yetishishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Tarbiya – avlodlararo ijtimoiy-tarixiy va hayotiy tajribani uzatishga xizmat qiladigan, oila, ta'lim muassasalari, ijtimoiy, siyosiy va boshqa tashkilotlar, OAV va boshqa ta'siri ostida jismonan sog'lom, ma'nan barkamol insonni shakllantirish va takomillashtirish jarayonini anglatuvchi tushuncha. Tarbiya insonga individual va ijtimoiy, ongli va ongsiz ta'sirlarning yig'indisini mujassamlashtiradi, yakka kishiga, ma'lum bir jamoaga, xalq yoki millatga qaratilgan bo'lib, davlat va jamiyat qurilishi hamda rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Turli jamoat tashkilotlari, fan, texnika, adabiyot, san'at, OAV, radio va TV, targ'ibot-tashviqot ishlari ham ijtimoiy tarbiyaga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Yosh avlodni tibbiy ko'rikdan o'tkazish, jismoniy chiniqtirish ham tarbiyaga kiradi. Ma'lumki, tarbiyaning asosiy turlari ikkita: oilaviy va ijtimoiy. Oila tarbiyasi oilada ota-onalar, bobo va buvilar, umuman

katta yoshli qarindoshlar tomonidan bolalarni tarbiyalashdir. Azaliy o'zbek udumiga binoan ota-onalar bilan birga bobo-buvilarning tarbiyaviy ta'siri kuchli. Chunki hayotliklarida bobo va buvilar oilaning ma'naviy rahbarlari bo'lishgan. Amir Temur, temuriylar xonadonida o'rnatilgan tartibga ko'ra, shahzodalar tarbiyasi bilan ularning onalari emas, buvilari shug'ullanishgan. Shahzodalar ko'krakdan ajratilib, esini tanib, o'zo'zini eplay boshlagach, buvilari izmiga o'tkazilgan. Masalan, Mirzo Ulug'bekning onasi Gavharshodbegim bo'lsa-da, uning oilaviy tarbiyasi bilan Saroymulixonim shug'ullangan. Amir Temurning o'zi ham farzandlari va nevaralari tarbiyasiga jiddiy ahamiyat berib, doimo nazorat qilib turgan.

Oilaviy tartib, ya'ni oila a'zolarining bir-birlariga munosabati, ota-ona va boshqa katta yoshli qarindoshlarining xulq-atvori, madaniy va siyosiy saviyasi, muomala madaniyati, oila daromadi, yashash sharoiti va shu kabi omillar oila tarbiyasining asosidir. Oila qanchalik tartibli, yaxshi xulq-atvorli, a'zolarining o'zaro munosabatlari samimiy bo'lsa, oilaviy tarbiya ham shunchalik samarali bo'ladi.

Tarbiya tizimida asosiy o'rinlardan birini umumiy ta'lim maktablari egallaydi, chunki, endigina oila ta'sirida bo'lgan yosh nihol, umumiy ta'lim maktablarining rejalashtirilgan tarbiyaviy ta'sir doirasiga kiradi. O'sha kundan e'tiboran, murg'ak qalb faoliyatini jamiyat, millat manfaati tomon burish uchun dastlabki qadam tashlanadi. Umumiy ta'lim maktablarida amalga oshirilayotgan tarbiyaviy ishlar jamiyatning boshqa ijtimoiy institutlari, oila, maktabgacha tarbiya muassasalari, o'rta maxsus va oliy o'quv yurtlari, mehnat jamoalari, turli jamoat tashkilotlari, madaniy-ma'rifiy muassasalar, uyushmalar amalga oshirayotgan bir butun, tarbiyaviy ta'sir doirasida bo'lib, bu boradagi maqsadli faoliyatning tarkibiy qismidir. Barkamol shaxs tarbiyasi, uni to'g'ri amalga oshirish, ijtimoiy, ma'naviy va madaniy hayotga tayyorlashdan iborat. Tarbiya murakkab jarayon bo'lishi bilan birga, har bir mamlakat va millat uchun g'oyat dolzarb masala hisoblanadi.

Mazkur maqolada tarbiya psixologiyasining asosiy tamoyillari, uning o'quvchilarning ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri va samarali tarbiya usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim jarayonida psixologik yondashuvlarning ahamiyati va ularning yosh avlodning ijtimoiy faolligini oshirishdagi o'rni muhokama qilinadi. Zamonaviy jamiyatda

o'quvchilar shaxsini shakllantirish va ularning ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir qilish muhim masalalardan biridir. Tarbiya psixologiyasi bu jarayonni samarali boshqarish uchun asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Maqolada ushbu mavzu bo'yicha amaliy yondashuvlar va ilmiy natijalar taqdim etiladi.

Tadqiqotda o'quvchilar shaxsini shakllantirishda qo'llaniladigan pedagogik usullar va psixologik yondashuvlar tahlil qilindi. Empirik tadqiqotlar natijasida turli yosh guruhidagi o'quvchilarning ijtimoiy rivojlanish tendentsiyalari aniqlangan.

Tarbiya psixologiyasining mohiyati va asosiy tamoyillari

Tarbiya psixologiyasi – shaxsni ijtimoiy rivojlantirish va uning xulq-atvorini shakllantirish jarayonlarini o'rganadigan fan sohasi hisoblanadi. Bu yo'nalishda o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda tarbiyaviy ta'sir usullari ishlab chiqiladi. Tarbiya jarayoni individual yondashuv, motivatsiya va ijtimoiy muhitning o'quvchilarga ta'sirini o'z ichiga oladi.

Tarbiya psixologiyasining asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

Individuallik tamoyili – har bir o'quvchining o'ziga xos shaxsiy xususiyatlarini inobatga olish;

Ijtimoiy moslashuv tamoyili – bolalarni jamiyatga moslashishiga ko'maklashish;

Motivatsiya va qiziqish uyg'otish tamoyili – o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirish uchun ularni rag'batlantirish;

Hamkorlik va muloqot tamoyili – o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hurmat va hamkorlikni rivojlantirish.

Xususiyatlarning shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar ko'rib chiqilgan.

Tarbiya psixologiyasining asosiy tamoyillari :

Tarbiya psixologiyasi yoshga mos pedagogik va psixologik usullarni qo'llash orqali o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini rag'batlantiradi.

O'quvchilarning ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar :

Oila, muhit, maktab va o'qituvchilarning roli o'quvchilarning ijtimoiy jihatdan shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tarbiya psixologiyasi asosida qo'llaniladigan usullar o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini samarali rag'batlantiradi.

XULOSA: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tarbiya psixologiyasi asosida qo'llaniladigan usullar o'quvchilar shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini samarali rag'batlantiradi. Kelajakda bu sohada tadqiqotlarni chuqurlashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ivanov P. S. Pedagogika psixologiyasi. – M.: O'qituvchi, 2020.
2. Petrov A. V. Tarbiya psixologiyasining zamonaviy muammolari. – T.: Fan, 2019.
3. Shomurotov U. M. Psixologik tadqiqot usullari. – Denov: DTPI, 2021
4. Internet materiallari.